

Rum til omsorgens sprog

Flersprogethed og ældrepleje i Danmark

Stine Hauberg Nielsen¹
Sara Lei Sparre²

¹Afdeling for Antropologi, Aarhus Universitet
shn@cas.au.dk

²VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd

Sparre, Sara Lei & Nielsen, Stine Hauberg. 2024. Rum til omsorgens sprog – Flersprogethed og ældrepleje i Danmark. *Tidsskrift for Forskning i Sygdom og Samfund*, nr. 40, 68-88.

En stadig større andel af elever og medarbejdere i ældreplejen i Danmark er født og opvokset uden for Danmark. Mangel på arbejdskraft har ført kommuner til aktivt at rekruttere til social- og sundhedsuddannelserne og faglært arbejde i ældreplejen blandt herboende migranter. Litteraturen om migration og ældrepleje i en nordisk velfærdsstatssammenhæng fokuserer primært på konstruktioner af omsorgsarbejdernes 'andethed', både i positiv og negativ forstand, og hvilken betydning dette har for deres arbejdsvilkår og trivsel. Men hvilken betydning har flersprogetheden, herunder omsorgsarbejders udfordringer med majoritetssproget, for omsorgsarbejdet og relationen til de plejekrævende ældre?

I denne artikel undersøger vi på baggrund af etnografisk datamateriale de relationelle rum, der bliver til i mødet mellem flersprogede social- og sundhedsselever og plejekrævende ældre borgere og indirekte også oplæringsvejledere på plejecentre og i hjemmeplejen i tre danske kommuner. Fokus er på potentielle skift i 'omsorgshensyn' (Law 2010) og hermed den 'produktive praksis' (Buch 2018), der ligger i kommunikative udfordringer og misforståelser mellem eleven og den ældre borger. Ved at sætte sproglig kommunikation i forgrunden og samtidig undersøge omsorgens praksis og affekt i konkrete situationer viser

vi, hvordan elevernes begrænsede dansksproglige færdigheder stiller krav til eleverne og de ældre borgere om rolleskift samt til vejlederne om kontinuerlig mediering af relationer, som muliggør elevernes oplæring. Omsorgens produktive praksis ligger således i de direkte og indirekte samarbejder mellem ældre borgere, flersprogede elever og vejledere om oplæringen af fremtidens omsorgsarbejdere.

Space for languages of care – Multilingualism and elderly care in Denmark

Increasingly, migrants are employed in the formal, public care sector in Denmark. Due to an acute and future lack of skilled care workers in the elderly care sector, Danish municipalities are actively recruiting among migrants residing in Denmark to vocational education and training at social and health colleges and skilled work in public elderly care. Much literature on migration and care work in the Nordic countries focus on constructions of care workers' 'otherness', both in positive and negative ways, and how such categorizations affect workers' wellbeing and working conditions. However, how does the multilingual and care workers' struggles with the majority language influence their care work and relations with the older adults?

The article explores the relational spaces that emerge in care work students' work with care-demanding older adults as well as the indirect work of practice supervisors in Danish public elderly care. The analysis is based on ethnographic data material. We focus on shifts in 'care objects' (Law 2010) and the productive practice (Buch 2018) that emerge from challenges and misunderstandings in communication between these care workers and the older adults. By foregrounding language and verbal communication, while at the same time exploring the practice and affect of care in concrete situations, we show how lingual challenges and misunderstandings demand of the students and the older adults that they assume different roles and positions, and of the supervisors that they facilitate relations that enable the training of the students. The productive practice of care thus lies in the direct and indirect work and cooperation of older adults, care work students and supervisors in the training of tomorrow's care workers.

Introduktion

Sofiya og Marie nyder at drikke en kop kaffe sammen, når Sofiya har hjulpet Marie med støttestrømper og rengøring. Hvis der altså er tid til det. Det er der i dag, så de

sætter sig ved Maries spisebord i hendes lejlighed. Sofiya hælder kaffe op i sit krus og rækker ud efter én af de småkager, som Marie har sat i en skål på bordet. "Det minder om, da jeg var unge", siger hun, idet hun tager en af småkagerne. "Yngre. Da du var yngre", retter Marie hende, hvortil Sofiya smågriner og fortæller, at Marie er god til at lære hende dansk. Henvendt til mig forklarer Marie: "Vi bliver jo nødt til at rette hende" – og skynder sig så at tilføje: "Hun har sagt, at jeg godt må". Sofiya nikker og uddyber, at hun er glad for at blive rettet på sit sprog.

Situationen med social- og sundhedsassistenteleven Sofiya og den ældre kvinde, Marie, hvor sprog og ordvalg er i fokus, er illustrativ for flere af de samtaler under eller efter omsorgssituationer, vi observerede under vores feltarbejde blandt flersprogede elever i ældreplejen i tre danske kommuner. Ofte var det danske sprog i fokus for samtaler og interaktioner mellem eleverne og de ældre borgere. Sprog og kommunikation er en vigtig del af social- og sundhedsfagene og omsorgsarbejdet i ældreplejen, og elever undervises og trænes under uddannelserne i at kommunikere med ældre mennesker med forskellige livshistorier og sundhedstilstande. Imidlertid tilføjer elevernes flersprogethed en ekstra dimension og udfordring til denne kommunikation. Flersprogetheden bliver italesat på både skoler og oplæringssteder, og som denne artikel viser, er dansksproglige udfordringer også til stede i vores observationer. Vi er interesserede i, hvad der sker med omsorgssituationen, når de involverede aktører (her Sofiya og Marie) grundet elevens begrænsede dansksproglige færdigheder bevæger sig imellem forskellige roller og positioner – som modtager/giver, som lærer/elev, som majoritet/minoritet – i interaktionen. Hvad betyder det, når Marie siger, at "vi er jo nødt til at rette hende"? Hvordan forandres relationen mellem omsorgsarbejdere og plejekrævende ældre borgere, når flersprogethed i stigende grad er en del af ældreplejen i Danmark? Og på hvilke måder bidrager den ændrede elev- og medarbejdersammensætning til nye hierarkier og solidariteter på tværs af de forskellige aktører i ældreplejen?

I årtier har den danske velfærdsstat haft ansvaret for behandling af og omsorg for syge og alderssvækkede mennesker. Landets 98 kommuner har til opgave at sikre, at ældre borgere med nedsat funktionsevne har adgang til kvalificeret ældrepleje. Inden for det seneste årti har en historisk stor mangel på faglært social- og sundhedspersonale dog kompliceret denne opgave. Kommunerne må derfor i samarbejde med social- og sundhedsskolerne finde nye veje til at rekruttere og uddanne flere medarbejdere særligt til ældreområdet. Dette har ført kommuner på tværs af landet til aktivt at rekruttere til uddannelserne og faglært arbejde i ældreplejen blandt indbyggere født og opvokset uden for Danmark – særligt personer uden for arbejdsmarkedet eller personer i ufaglært arbejde. En

stigende andel af social- og sundhedselever og social- og sundhedspersonale i ældreplejen i Danmark har derfor udenlandsk baggrund (Rostgaard 2015; Finansministeriet et al. 2020; Brygger et al 2022). I denne artikel betegner vi disse elever og medarbejdere som 'flersprogede' eller 'med migrantbaggrund'.¹ Det er imidlertid endnu underbelyst, hvilken betydning forandringerne i elev- og medarbejdersammensætningen på ældreområdet har for omsorgsarbejdet og relationen mellem omsorgsarbejdere og plejekrævende ældre mennesker i Danmark.

I denne artikel zoomer vi derfor ind på betydningen af flersprogethed, herunder særligt social- og sundhedselevernes udfordringer med det danske sprog i konkrete omsorgssituationer, som et centralt aspekt af forandringerne på ældreområdet. Litteraturen om migranter i ældreplejen i en dansk/nordisk velfærdsstatssammenhæng fokuserer primært på konstruktioner af omsorgsarbejdernes 'andethed', både i positiv og negativ forstand, samt hvilken betydning dette har for omsorgsarbejderens arbejdsvilkår og trivsel (Jönson og Giertz 2013; Dahle og Seeberg 2013; Näre 2013; Rostgaard 2015). Hvis vi kigger på selve majoritetssprogets betydning og desuden udvider den geografiske kontekst, er det veletableret i litteraturen, at gode majoritetssproglige kompetencer er forbundet med bedre løn- og arbejdsvilkår samt oplevelser af succes på arbejdspladsen, hvorimod mangel herpå bidrager til at positionere migranter lavt i arbejdsmarkedshierarkier (Bahna og Sekulová 2019; Bahna 2020; Fedyuk 2020). Men hvilken betydning har flersprogetheden og eventuelle udfordringer med det danske sprog for det konkrete omsorgsarbejde og relationen mellem omsorgsarbejdere og ældre borgere?

Vi undersøger med denne artikel de relationelle rum, der bliver til i mødet mellem flersprogede social- og sundhedselever, plejekrævende ældre borgere og indirekte også oplæringsvejledere på plejecentre og i hjemmeplejen i tre danske kommuner. Relationelle rum forstås her som specifikke intersubjektive rum formet direkte og i praksis særligt af kommunikative udfordringer og misforståelser mellem den ældre borger og den flersprogede elev og indirekte af elevens vejleders praksis og strategier vedrørende elevens oplæring. Med inspiration fra en bred vifte af litteratur om omsorg og omsorgsarbejde, migration og velfærdsstaten forsøger vi at indfange de spændinger og forskydninger, vi observerede, i sproglig kommunikation og interaktioner mellem flersprogede

¹Vi bruger betegnelsen 'migrant' eller 'med migrantbaggrund' fremfor 'indvandrere' for at bevare en åbenhed, hvad angår disse personers forbindelser og tilhørsforhold til deres oprindelseslande.

elever og ældre borgere. Fokus er på potentielle skift i 'omsorgshensyn' (Law 2010) og hermed den 'produktive praksis' (Buch 2018), der ligger i både konkrete og forestillede udfordringer og misforståelser i kommunikationen mellem eleven og den ældre borger. Ved at sætte sproglig kommunikation i forgrunden og samtidig undersøge omsorgens praksis og affekt i konkrete situationer viser vi, hvordan elevens dansksproglige begrænsninger og konkrete sproglige barrierer og misforståelser i omsorgssituationen stiller krav til dels eleverne og de ældre borgere om rolleskift og dels til oplæringsvejledere om kontinuerlig mediering af relationer, som faciliterer den bedst mulige oplæring af eleverne til faglærte social- og sundhedsprofessionelle. Omsorgens produktive praksis ligger således i de direkte og indirekte samarbejder mellem ældre borgere, oplæringsvejledere og flersprogede elever.

Artiklen fortsætter herfra med en kort introduktion til det etnografiske, datamateriale og forskningsfeltet vedrørende migration, omsorgsarbejde og flersprogethed i velfærdsstaten. Efter en redegørelse for de centrale teoretiske begreber præsenterer første del af analysen tre omsorgshensyn baseret dels på vores observationer af praksisser og interaktioner på plejehjem og i hjemmeplejen og dels på samtaler og interviews med elever og oplæringsvejledere. Analysens anden del udforsker flertydigheden i omsorgshensynene yderligere med fokus på, hvordan elevens dansksproglige udfordringer og konkrete sproglige barrierer og misforståelser i omsorgssituationen kan bidrage til nye roller og positioneringer karakteriseret af omsorg og solidaritet, men også afhængighed og ulighed.

Det etnografiske datamateriale

Kapitlet er baseret på kvalitativt og etnografisk datamateriale fra forsknings- og innovationsprojektet 'MIGSOSU: Fra migrant til SOSU-aspirant' (2021-2024) finansieret af Innovationsfondens *Grand Solutions*. MIGSOSU undersøger rekruttering og fastholdelse af elever med migrantbaggrund til social- og sundhedsskoler og den kommunale ældrepleje i lyset af diskussioner vedrørende migration, erhvervsuddannelse, omsorg og ældrepleje. Projektet er et direkte samarbejde med to skoler og tre kommuner i henholdsvis Vestjylland og Hovedstadsområdet, og vi har i 2021 og 2022 fulgt 73 elever med oprindelse i 30 forskellige lande, inklusiv fem etnisk danske elever, i deres daglige omsorgsarbejde på plejecentre og i hjemmeplejen. Desuden har vi interviewet og talt med

eleverne om deres baggrunde, motivationer og erfaringer med uddannelsen og omsorgsarbejdet samt deres forestillinger om fremtiden. Endelig har vi interviewet lærere og oplæringsvejledere om deres erfaringer med forskellige grupper af elever og medarbejdere både aktuelt og over tid.

Det centrale datamateriale for denne artikel er praksis- og erfaringsnære observationer af konkrete omsorgssituationer suppleret med viden fra samtaler og interviews med elever og oplæringsvejledere. De 73 elever repræsenterer en stor sproglig mangfoldighed. Ukrainsk, rumænsk, arabisk, tyrkisk og kurdisk er bedst repræsenteret, idet 30 elever taler et eller flere af disse sprog. De resterende elevers oprindelseslande spænder bredt fra lande i Østeuropa, Mellemøsten, Afrika, Asien og Syd- og Nordamerika. Størstedelen af eleverne er kvinder i 30erne og 40erne. Nogle har flygtningebaggrund, mens andre er kommet til Danmark som arbejdsmigranter eller familiesammenførte ægtefæller. Der er forskel på, hvornår de er kommet til Danmark, men fælles for dem alle er, at de er født og opvokset uden for Danmark. Eleverne med flygtningebaggrund har typisk været i Danmark i 5-7 år og eleverne med arbejdsmigrantbaggrund 8-15 år, inden de har påbegyndt en social- og sundhedsuddannelse. En del af dem har permanent opholdstilladelse, eller endda statsborgerskab, mens andre har midlertidig opholdstilladelse.² Fælles for alle eleverne er, at de anser en social- og sundhedsuddannelse som et middel til større jobsikkerhed og dermed bedre arbejds- og levevilkår i Danmark.

Omsorgsarbejde, migration og flersprogethed i velfærdsstaten

Artiklen bygger på indsigter og diskussioner fra litteraturen om migration og omsorgsarbejde. Vi går i dialog med forskellige perspektiver, som belyser den rolle og position flersproglige omsorgsarbejdere og omsorgsarbejdere med migrantbaggrund indtager og tilskrives inden for ældreplejen i og uden for Danmark. Grundet nuværende og kommende demografiske forskydninger, hvor stadig mindre populationer i den arbejdsdygtige alder skal sikre ældreomsorg for langt større, aldrende populationer, anses rekruttering til omsorgsarbejde blandt migranter som en oplagt løsning både i privat regi og i den offentlige ældrepleje i

²I en anden publikation belyser vi de særlige udfordringer vedrørende skiftende regler og love angående immigration og statsfinansieret uddannelse, som eleverne med midlertidig opholdstilladelse står overfor på deres vej til faglært arbejde og permanent opholdstilladelse (Sparre og Nielsen 2023).

højindkomstlande i Europa og Nordamerika (Rostgaard, Chiatti og Lamura 2011; Theobald 2015; Coe 2019). I de nordiske lande er andelen af omsorgspersonale med migrantbaggrund på plejecentre og i hjemmeplejen vokset kraftigt de seneste årtier (Isaksen 2011; Theobald 2015; Kurki, Brunila og Lahelma 2019). I 2020 udgjorde personer med udenlandsk baggrund omkring 11 procent af social- og sundhedspersonalet i ældreplejen og 32 procent af eleverne på de danske social- og sundhedsskoler, hvoraf størstedelen har oprindelse uden for Europa og Nordamerika (Brygger et al. 2022). Siden da er andelen steget yderligere, således at 46 procent af alle social- og sundhedselever nu har udenlandsk baggrund.. I de kommende år vil vi i Danmark således se en ældrepleje, hvor stadig flere medarbejdere har dansk som deres andet eller tredje sprog.

I en dansk og skandinavisk velfærds kontekst er arbejdsmarkedet for omsorgsarbejdere i højere grad institutionaliseret og lovreguleret sammenlignet med lande som USA og Italien (Rostgaard, Chiatti og Lamura 2011). Ældreomsorg foregår hovedsageligt i regi af offentlige, kommunale tilbud, og staten har i årtier haft ansvaret for at uddanne faglært social- og sundhedspersonale (Kamp og Hvid 2012). Til forskel for omsorgsarbejdere ansat i privat regi af familier eller gennem virksomheder i fx USA er både elever og medarbejdere i ældreplejen i Danmark omfattet af overenskomst og rettigheder angående arbejdsmiljø, opsigelse, ferie/ fritid og pension. Således rammesættes studier af migration og omsorgsarbejde i Danmark og andre nordiske lande primært i konteksten af velfærdsstaten og den kommunale, offentlige ældrepleje (Rostgaard, Chiatti og Lamura 2011). Fokus for mange af disse studier er, hvordan politiske beslutningstagere og medier såvel som omsorgsarbejdernes ledere og kollegaer bidrager til konstruktioner af omsorgsarbejdernes sproglige, kulturelle og etniske 'andethed', både i positiv og negativ forstand. Studierne fokuserer dels på diskrimination og forskelsbehandling i forhold til omsorgsarbejdernes trivsel og avancering (Dahle og Seeberg 2013; Jönson og Giertz 2013; Näre 2013; Rostgaard 2015), og dels på, hvordan disse omsorgsarbejdere beskrives som mere 'varme' og med en næsten iboende 'omsorgskultur' qua deres oprindelse og opdragelse (Näre 2013; Kurki, Brunila og Lahelma 2019; Rohde-Abuba 2020). Med inspiration fra bl.a. postkoloniale og feministiske teoretikere viser flere af disse studier, hvordan sprog og diskurser bidrager til at konstruere, subjektivere og marginalisere disse omsorgsarbejdere, bl.a. på baggrund af deres flersproglighed.

Vi tager i denne artikel udgangspunkt i nogle af disse diskussioner. Artiklen har fokus på betydningen af majoritetssproget blandt flersprogede elever og medarbejdere i ældreplejen. Imidlertid undersøger vi konkrete omsorgssituationer og relationer mellem omsorgsarbejdere og ældre borgere, som de udspiller sig i

praksis og bliver faciliteret af blandt andet oplæringsvejledere fremfor, hvordan enten omsorgsarbejderne selv eller kollegaer, ledere og beslutningstagere italesætter betydningen af omsorgsarbejdernes oprindelse og sproglige færdigheder. Dette gør vi for at belyse den konkrete, praksisnære betydning af sproglige udfordringer for de implicerede aktører og for at skabe et solidt empirisk grundlag for at diskutere mere generelle forandringer i omsorgsarbejde og omsorgsrelationer.

Omsorgens produktive praksis

Det er veletableret, at omsorgsarbejde ikke er en simpel énvejstransaktion mellem to eller flere personer (Milligan og Wiles 2010), hvor en omsorgsarbejder leverer en ydelse i form af hjælp med bad, toiletbesøg eller måltider til eksempelvis ældre, svækkede borgere. Omsorgsarbejdet udgør rettere en række praksisser mellem aktører (det kan være mennesker, men også teknologier som fx computere, hjælpemidler eller retningslinjer), der er gensidigt afhængige af hinanden i en vis grad (Buch 2018; Mol, Moser og Pols 2010; Law 2010; Mol 2008). Buch karakteriserer disse praksisser som generative eller produktive, idet de bidrager til at producere bestemte moralske forestillinger, tilværelsesformer og sociale forskelle både lokalt mellem mennesker og på et større samfundsmæssigt niveau (2018, 12-18). Hun bygger således videre på begrebet 'reproduktiv praksis', med hvilket feministiske teoretikere har vist, hvordan omsorgsrelationer reproducerer eksisterende former for forskelsbehandling og ulighed (ibid.13). Imidlertid understreger Buch, at omsorgsarbejde ikke blot reproducerer eksisterende moralske forestillinger og sociale former; det producerer nye måder at leve på og med hinanden, som både bygger videre på og bidrager til forandring af politiske økonomier (ibid.).

John Law undersøger ligeledes omsorg som praksis; mere konkret som et sæt af praksisser, der består af en ordning og distribuering af mennesker, begivenheder og teknologier i tid og sted (Law 2010, 67). Law – og kollegaer – foreslår at tænke disse praksisser som en form for koreografi (ibid.; se også Mol, Moser og Pols 2010). Denne koreografi er multipel forstået på den måde, at omsorg involverer flere subjekter og objekter, som drager omsorg eller som drages omsorg for på samme tid, hvilket kan gøre foreneligheden af praksisserne usikker eller flertydig. Hvordan dette udfolder sig, er i høj grad et spørgsmål om lokale praksisser, herunder rutiner, som bygger dels på eksisterende logikker og erfaringer og dels på improvisation. Law understreger desuden ligesom Buch (2018) omsorgens produktivitet; at omsorgsdragning altid skaber nye praksisser til at håndtere

spændingerne imellem de involverede aktører (Law 2010, 68).

I de følgende afsnit viser vi, hvordan der i interaktionerne mellem de flersprogede social- og sundhedselever og de ældre borgere udspiller sig en koreografi med forskellige fokuspunkter og interesser, hvilket i praksis resulterer i både overlappende og kontrasterende omsorgshensyn mellem omsorgen for de ældre borgere og omsorgen for omsorgsarbejderen. Imidlertid viser et tredje omsorgshensyn sig: omsorgen for "god" ældrepleje, hvor elevernes oplæringsvejledere som en tredje aktør indirekte er til stede. Omsorgssituationerne viser sig altså at rumme mere end konkrete praksisser og kalder derfor på et yderligere teoretisk perspektiv. Med begrebet 'careography' er Laura E. Navne og Mette N. Svendsen (2018) inspireret af bl.a. Laws idé om omsorg som koreografi (2010), men i modsætning til Law har de fokus på aktørerne som intentionelle og særligt magtfulde subjekter i omsorgsrelationerne. I deres studie af sundhedspersonale på en neonatal hospitalsafdeling viser de, hvordan navnligt lægernes omsorg er kendetegnet ved "en kompleks koordination mellem omsorg for det for tidligt fødte barn, deres forældre, personalet, andre børn på afdelingen og samfundet som helhed" (Navne og Svendsen 2018, 257). Med begrebet 'careography' belyser Navne og Svendsen lægernes moralske oplevelser med at yde koordineret omsorg for alle disse aktører og styre dem mod et "moralisk endepunkt", som ifølge personalet er "den bedst mulige omsorg for alle" (2018, 254). På samme måde viser vi, hvordan de omsorgssituationer, vi observerede, også rummer intentioner og magtrelationer, som går ud over de enkelte praksisser i situationerne.

Tre samtidige omsorgshensyn

Omsorg for de ældre borgere

For det første er der omsorgshensynet for de ældre borgere. Får de dækket deres primære, fysiologiske behov for fx vand, mad og søvn? I en situation, der udspiller sig mellem eleven, Agnesa, og en ældre kvinde, Esther, ser vi, hvordan Agnesa har fokus på at spørge ind til Esthers måltider, da hun har en tendens til at glemme at spise.

"Godmorgen, Esther", siger Agnesa, da hun træder ind i Esthers mørke lejlighed. Esther mumler godmorgen fra soveværelset og siger, at hun ikke vil op i dag. "Jo, Esther", insisterer Agnesa og går ud i køkkenet. Der er stille. Agnesa åbner køleskabet og spørger Esther, om hun spiste aftensmad i går. Esther siger nej og beder Agnesa

om at smide pakken med færdigmad ud. Agnesa tager en pakke færdigmad ud af køleskabet, kigger ind til Esther, der har sat sig op i sengen, og spørger, "Skal jeg smid?" Esther siger, nu i et lidt højere toneleje end før, "Det skal ud". Agnesa ser ud til stadig ikke at forstå, hvad Esther mener. Hun tager færdigretten med ud i entreen mellem køkkenet og soveværelset, hvor hun igen spørger Esther, "Skal jeg smid?" Esther sukker og siger nu i et meget bestemt toneleje, "Det skal i skraldespanden". "Hvorfor?", spørger Agnesa, hvortil Esther svarer, at det kun må ligge i køleskabet i to dage, før det skal smides ud. Agnesa går tilbage til køkkenet. Hun ryster på hovedet, men smider så færdigretten i skraldespanden.

Agnesa ved, at en af hendes opgaver er at motivere eller hjælpe Esther til at huske at spise. "Vi har en rehabiliterende tilgang til pleje", hørte vi samstemmende fra elever og vejledere. En rehabiliterende tilgang er en måde at arbejde med borgerne, så de bruger deres egne færdigheder mest muligt og refererer til det dominerede paradigme i velfærdsstaten om aktiv aldring og hjælp til selvhjælp (Oxlund, Grøn og Bregnbæk 2019). Denne tilgang til omsorgsarbejdet kommer også til udtryk, når det handler om at opfylde andre behov end de primære, fysiologiske som fx behov for anerkendelse, status og værdighed. Får de ældre borgere mulighed for at træde i karakter som vidende, nyttige og selvstændige individer? Her skal vi til en anden situation, som udspiller sig mellem eleven, Rose, og den ældre mand og tidligere skolelærer, Kurt, på et plejehjem. Kurt kom på plejehjem, fordi han som følge af en blodprop for nogle år tilbage mistede flere både kognitive og motoriske færdigheder.

Det er morgen, og Rose er i Kurts lejlighed for at hjælpe ham med at gøre sig klar. Kurt sætter sig på sengekanten og siger, at han vil fortælle os et eventyr. Imens han fortæller, rejser han sig demonstrativt op. Rose står over for ham og lytter opmærksomt til hans fortælling. Det er tydeligt, at Kurt nyder situationen. Han holder pause i sin fortælling, kigger over på Rose og spørger, om hun forstod det. Rose smiler og vipper undskyldende med sine hænder for at vise, at hun ikke forstod det hele. Kurt smiler overbærende og går mod badeværelset, da Rose lidt tøvende husker ham på, at han skal have sit høreapparat i. "Nå ja", siger han, og lader Rose sætte høreapparatet i. Mens Kurt er på badeværelset, reder Rose hans seng, rydder lidt op i stuen og trækker gardinerne fra. Da han kommer ud igen, vil han meget gerne fortsætte sin fortælling, men Rose skal videre til næste borger og forsøger at afslutte samtalen uden at fornærme ham. Hun siger til ham, at de ses senere og går.

I begge uddrag må såvel Rose og Kurt som Agnesa og Esther forholde sig til sproglige barrierer eller endda misforståelser. I rollen som den trofaste og læringsvillige elev giver Rose Kurt muligheden for fortsat at praktisere lærerrollen og den autoritet,

som han i mange år har haft i arbejdet som skolelærer, selvom han nu har måttet give afkald på selvstændigheden ved at bo i eget hjem. Roses udfordringer med det danske sprog begrænser dog hendes forståelse af hans fortælling, hvorfor Kurt må pause sin fortælling for at sikre sig, at hun forstår ham. I situationen mellem Agnesa og Esther giver Agnesas hjælp Esther mulighed for at bibeholde en tilværelse i eget hjem. Dog giver Agnesas sproglige udfordringer anledning til en form for spænding imellem dem; for Esther endda en form for irritation, da hun flere gange må gentage, at hendes uspiste aftensmad skal smides ud. Både Agnesa og Rose er i deres omsorgsdraging således opmærksomme på Esthers og Kurts individuelle behov, så de kan (for)blive sunde, værdige og autonome individer. Imidlertid afspejler uddragene, at elevernes begrænsede dansksproglige færdigheder, og de kommunikationsudfordringer og misforståelser som følger heraf, påvirker situationerne og de konkrete omsorgsrelationer. For at forstå hvordan relationerne påvirkes, udfolder vi endnu et omsorgshensyn.

Omsorg for omsorgsarbejderne

Det andet omsorgshensyn, omsorgen for omsorgsarbejderne, træder særlig tydeligt frem, når vi zoomer ind på elevernes dansksproglige udfordringer og de konkrete sproglige barrierer og misforståelser i omsorgssituationerne. I det følgende uddrag vender vi tilbage til Rose og Kurt. For Kurts åbenlyse begejstring for at fortælle og lære fra sig kan ligeledes tolkes som omsorg for Rose. Det er særlig tydeligt i situationer som nedenstående, hvor Rose prøver at forstå ord eller fraser på dansk:

Rose åbner døren ind til Kurts lejlighed og siger godmorgen. Mens hun finder Kurts støttestrømper frem, fortæller han os, at han er glad for Rose, fordi hun er meget hjælpsom og gerne vil lære. Rose smiler ved Kurts bemærkning og hjælper ham med at få støttestrømperne på. Kurt rejser sig op fra sengen og tager de bukser på, som Rose rækker ham. Igen må Rose minde ham om høreapparatet, og hun hjælper ham med at få det sat i. Inden vi går, siger Kurt til Rose, at hun jo nok dukker op igen. Det er tydeligt, at Rose ikke ved, hvad Kurt mener, så hun spørger ham, hvad det betyder. Han forklarer, at det betyder, at hun kommer igen. Rose nikker og gentager det for sig selv, da hun går ud af stuen. Da vi vender tilbage lidt senere for at gøre rent i Kurts lejlighed, siger Rose, idet hun åbner døren og går ind, "Jeg dukker op igen". Hun gentager det, og Kurt smiler til hende.

Rose og Kurts interaktioner er dynamiske i den forstand, at de hver især skifter mellem at være omsorgsgivere og -modtagere i løbet af korte interaktioner som denne. Rose hjælper i det ene øjeblik Kurt med støttestrømperne eller høreapparatet, hvorefter rollerne det næste øjeblik skifter, så det er Kurt, som hjælper Rose med at forstå og lære nye fraser. En af Roses kollegaer forklarer os, at "Kurt er god til Rose", fordi han gerne vil støtte hende i hendes læring. Roses dansksproglige udfordringer er således med til at facilitere og forme deres indbyrdes relation. En lignende dynamik ser vi i interaktionerne mellem Agnesa og Esther:

Esther er endelig kommet op af sin seng og går ind i stuen. Hun sætter sig i sofaen, og Agnesa kommer ind til hende og spørger, hvad hun vil have til morgenmad. Esther siger, at hun gerne vil have en bolle med ost, men at hun kun vil have "undere". Agnesa ser forvirret ud og spørger Esther, hvad hun mener. Esther gentager, "undere", og smiler spøgefuldt til Agnesa. Agnesa siger, at hun stadig ikke forstår. Esther holder sine hænder ud foran sig med håndfladerne opad og forklarer, "Der er en 'over' og en 'under'", imens hun lægger den ene håndflade oven på den anden og fortsætter, "og jeg vil gerne have to 'undere'". Agnesa kigger på hende og spørger, om hun gerne vil have to boller. Esther ryster på hovedet og siger endnu engang, at hun gerne vil have to 'undere'. Agnesa siger ikke noget, men går så ud i køkkenet. Et par minutter senere kommer hun tilbage med to 'undere' klappet sammen om en skive ost og foldet ind i et stykke køkkenrulle. Esther tager imod maden og smiler tilfredst.

Agnesa har tidligere haft svært ved at kommunikere med Esther, der ikke ville have Agnesa i sit hjem; "Hun sagde: 'bare giv mig mine piller og gå'", forklarer Agnesa ved en anden lejlighed. Lignende oplevelser med afvisninger grundet kommunikationsvanskeligheder har vi observeret og hørt blandt både andre elever og oplæringsvejledere. For eksempel observerede vi en episode mellem eleven Jason og en ældre kvindelig borger under en fællesspisning på det plejehjem. Under maden sagde kvinden flere gange højtlydt, at hun var træt og ville tilbage til sit værelse. Jason, som under sin oplæring havde kvinden som én af sine faste borgere, svarede hende, at han ville hjælpe hende tilbage på værelset "lige om lidt", hvorefter den ældre kvinde råbte tilbage: "Jeg taler ikke til dig. Jeg forstår ikke, hvad du siger". Jason svarede hende ikke.

På den ene side skaber elevernes dansksproglige udfordringer således rum for omsorg og relationsdannelse. Esthers og Agnesas indbyrdes drillende tone, der ifølge Agnesa får hende til at føle sig velkommen hos Esther, og Kurts opmærksomhed på at give Rose plads til at udvikle sit sprog er eksempler på dette. På den anden side skaber elevernes dansksproglige udfordringer også rum for irritation og frustration. Irritationen anes i samtalen mellem Esther og Agnesa

om maden i køleskabet og ses endnu tydeligere i eksempler som det med Jason, hvor elevens dansksproglige udfordringer fører til afvisning og sammenbrud af kommunikationen.

På tværs af eksemplerne er elevens dansksproglige udfordringer og de kommunikative barrierer eller misforståelser, som følger deraf, således med til at forme relationen mellem elev og ældre borger. De to omsorgshensyn er potentielt til stede i alle omsorgssituationer uanset elevens baggrund og dansksproglige færdigheder. Nogle flersprogedes elevers behov for tålmodighed og hjælp til ord og fraser synes imidlertid at forstærke og tydeliggøre omsorgen for omsorgsarbejderen og tilmed skabe rum for intimitet og nye rollefordelinger, hvor den ældre borger kan bidrage til elevens dansksproglige læring. I forlængelse af dette ligger endnu et omsorgshensyn, nemlig omsorgen for "god" ældrepleje.

Omsorg for "god" ældrepleje

Det tredje og sidste omsorgshensyn er, hvad vi betegner som omsorgen for "god" ældrepleje i den forstand, at der drages omsorg for ældreplejens og omsorgssituationernes omstændigheder i bredere forstand. Dette indebærer borgernes såvel som social- og sundhedsmedarbejdernes forudsætninger for at være lige præcis dér, ved Maries spisebord, i Esthers lejlighed eller i Kurts plejebolig. Med forudsætninger henviser vi ikke blot til den enkelte borgers behov for hjælp og pleje eller den enkelte social- og sundhedsmedarbejders kvalifikationer for at imødekomme disse behov. Vi henviser også til historiske og samfundsmæssige betingelser og begivenheder, som har ført til de forandringer i omsorgens sprog, som vi observerer i møderne mellem flersprogede social- og sundhedselever og de ældre borgere på plejecentre og i hjemmeplejen.

I Danmark har vi fra politikere, arbejdsgivere og medier de seneste årtier hørt om den kraftigt voksende ældrebefolkning og en presset ældreplejesektor, der oplever store udfordringer med at rekruttere tilstrækkeligt kvalificeret personale. Uddannelse og rekruttering af flere social- og sundhedsmedarbejdere blandt herboende migranter er ét af de løsningsforslag, som i de seneste år er kommet på banen (Kommunernes Landsforening 2022, 4). Rekrutteringen begrundes dels i migranternes lavere uddannelsesgrad, social- og sundhedsuddannelsernes forholdsvis korte varighed og den høje jobsikkerhed efter endt uddannelse (Rostgaard, Chiatti og Lamura 2011, 143-148) og dels i antagelser om, at bestemte migrantgrupper har "naturlige omsorgs- og arbejdsevner" grundet deres specifikke etnicitet, religion eller kulturelle baggrund (ibid. 148-151; Näre 2013;

Kurki, Brunila og Lahelma 2019; Rohde-Abuba 2020). Mediestudier fra Sverige og Tyskland viser, hvordan rekruttering af migranter til ældreplejen præsenteres som en *win-win*-situation, som både kan "redde" ældreplejen og "redde" migranterne fra arbejdsløshed og en usikker tilværelse ved at hjælpe dem ind på arbejdsmarkedet og dermed sikre deres integration i samfundet (Rohde-Abuba 2020; Torres og Lindblom 2020). Samme tendens kan spores i nyhedsartikler fra Danmark, hvor mennesker (og særligt kvinder) med migrantbaggrund forventes at kunne bidrage til at "redde" den danske ældrepleje (Brøndum 2022; Møhl 2023; Mandrup et al. 2023).

Ønsket om flere medarbejdere med migrantbaggrund i ældreplejen stiller imidlertid krav og kalder på ressourcer: Staten er nødsaget til at tilpasse uddannelsesforløbene og revurdere krav til uddannelse og opholdstilladelse for udlændinge (Sparre og Nielsen 2023). Kommunerne må investere i både at målrette rekrutteringen denne gruppe af elever og medarbejdere og sikre, at de får den nødvendige sproglige støtte undervejs.³ På de enkelte arbejdspladser betyder den stadig større andel af flersprogede elever, at oplæringen tilføjes et ekstra element med henblik på at understøtte elevernes dansksproglige udvikling. I praksis indebærer det blandt andet overvejelser og strategier med hensyn til det bedste match mellem elev og ældre borger. Som fremhævet af én af Roses kollegaer, er Kurt "god til Rose", fordi han gerne støtter hende i hendes læring. I samtaler og interviews fortalte særligt oplæringsvejlederne, at de bruger meget tid og energi på at lave de bedst mulige match mellem elev og ældre borger. "Vi finder en borger, hvor vi ved, at de vil lykkes", sagde én af vejlederne til os.

For at træne forskellige færdigheder under deres oplæring tildeles eleverne borgere med forskellige behov. Dette gælder alle elever uanset baggrund. Imidlertid både så og hørte vi, at når flersprogede elever skal gøre sig de første erfaringer med personlig pleje og nedre hygiejne, bliver de af oplæringsvejlederne ofte matchet med ældre borgere med fremskreden demens, således at eleven undgår at skulle koncentrere sig helt så meget om at kommunikere på dansk. I forbindelse med oplæring i de mere relationelle og kommunikative aspekter af omsorgsarbejdet er tendensen derimod at matche eleverne med "venlige" ældre borgere, som sjældent brokker sig over sprogbarrieren eller aspekter vedrørende elevens udseende eller

³Flere kommuner har sammen med social- og sundhedsskoler oprettet særligt for-forløb målrettet flersprogede elever med henblik på at forberede dem sprogligt, fagligt og kulturelt på den ordinære uddannelse. Desuden tilbyder mange både social- og sundhedsskoler og kommuner ekstra danskundervisning sideløbende med uddannelserne.

kulturelle baggrund. Dette synes særligt udbredt på plejehjemmene, hvor den samme gruppe af ældre borgere således i højere grad end andre ældre borgere modtager hjælp og pleje fra forskellige flersprogede elever.

I den indledende beskrivelse af situationen med Sofiya og Marie ved Maries spisebord ser vi, hvordan det ikke kun er Sofiya, som skal hjælpe Marie. Marie påtager sig også ansvaret for – sammen med et udefineret "vi" – at hjælpe Sofiya med hendes udfordringer med det danske sprog. Uddraget med Sofiya og Marie afspejler sammen med de andre eksempler og oplæringsvejledernes arbejde med at matche eleverne med bestemte ældre borgere, at den forandrede medarbejdersammensætning med flere flersprogede elever og medarbejdere stiller krav både til den enkelte ældre borger og til ledere, vejledere og kollegaer, der må have blik for og tålmodighed med de særlige udfordringer, som disse social- og sundhedsmedarbejdere møder.

Dette arbejde og disse praksisser kan forstås som en form for omsorg for omsorgsarbejderne, her specifikt de flersprogede elever. Men det afspejler i ligeså høj grad omsorg for "god" ældrepleje. Arbejdspladserne og ældreplejen mere generelt kan grundet de store rekrutteringsudfordringer ikke risikere at "miste" potentielle faglærte social- og sundhedsmedarbejdere på grund af elevens dansksproglige udfordringer. Den velovervejede og omhyggelige matching af flersprogede elever med bestemte ældre borgere gør ifølge oplæringsvejlederne en positiv forskel i elevernes første erfaringer med borgernært arbejde og bidrager dermed til deres fastholdelse i faget. Oplæringsvejlederes – og i et vist omfang også ledes og kollegaers – praksis afspejler således en form for koordineret omsorg for henholdsvis de ældre borgere, de flersprogede elever, kollegaer og andre elever samt ældreplejen mere generelt, hvor de søger at styre dem mod, hvad de anser som "den bedst mulige omsorg for alle" (cf. Navne og Svendsen 2018, 254). Velfærdsstatens udfordringer med og ansvar for at sikre nok kvalificeret personale til at hjælpe ældre borgere som Esther, Kurt og Marie anes således som et bagtæppe. Det er ikke som på neonatal-afdelingen i samme akutte grad et spørgsmål om liv og død. Ikke desto mindre afspejler oplæringsvejledernes praksis og strategier mere eller mindre eksplicitte moralske overvejelser vedrørende prioriteringer og ansvar, som videre bidrager til forandringer i moralske forestillinger om afhængigheder og solidariteter.

Rum til forandringer for omsorgens sprog

De forskellige omsorgssituationer beskrevet ovenfor afspejler en flertydig omsorgsdragning, som vi med inspiration fra Law (2010) har begrebsliggjort som tre samtidige omsorgshensyn, dvs. omsorgen for den ældre borger, omsorgen for omsorgsarbejderen og omsorgen for "god" ældrepleje. De tre hensyn er potentielt til stede i alle omsorgssituationer, som involverer social- og sundhedselever og syge eller svækkede borgere, men de får et ekstra lag eller træder tydeligere frem i situationer, hvor majoritetsetniske ældre borgere hjælpes og plejes af elever, som stadig er i gang med at lære det danske sprog. Dette skyldes det ekstra lag i oplæringen, som handler om elevernes dansksproglige læring. Sproget er en vigtig markør i bevægelsen mellem de forskellige omsorgshensyn, idet det skaber rum for, at de involverede aktører kan skifte mellem forskellige roller i interaktionerne. På tværs af situationerne træder de ældre borgere til sprogligt, når elevernes verbale kommunikation ikke slår til. Marie retter på Sofiya, mens hun desuden forsikrer os om, at Sofiya har givet hende lov til det. Esther forklarer Agnesa både sprogligt og kropsligt, hvordan hun gerne vil have sin morgenmad. Og Kurt spørger ind til Roses forståelse og anerkender aktivt, når Rose selv forsøger at tage nye ord eller vendinger i brug, efter at have hørt ham bruge dem.

Imidlertid er omsorgspraksisser med flere hensyn ifølge Law (2010) kendetegnet ved en usikkerhed eller ustabilitet, idet hensynene potentielt kan være divergerende eller direkte modstridende (Law 2010, 68). Omsorgssituationerne giver således også anledning til yderligere refleksioner: Marie synes at hjælpe Sofiya ud af omsorg for hende, men Marie kan samtidig føle sig nødsaget til det for selv at modtage den nødvendige hjælp og pleje. Esther synes at gentage sin anmodning om at smide gårdsdagens urørte aftensmad ud i skraldespanden for at hjælpe Agnesa, men hun er sandsynligvis også frustreret eller irriteret over ikke at blive forstået. Relationen mellem Kurt og Rose fremstår harmonisk og omsorgsfuld, men spørgsmålet er, om kollegaernes tilskyndelse af Rose og Kurts relation med henblik på at facilitere Roses sproglæring efterlader rum til, at Rose og Kurt kan sige til og fra, således at begge mødes med den rette balance mellem hjælp og udfordringer.

Flersprogetheden og de kommunikative barrierer og misforståelser, der kan følge, stiller således krav til de ældre borgere om i større eller mindre grad at træde til sprogligt og dermed bidrage til, at disse elever sideløbende med deres faglige udvikling hurtigt forbedrer deres dansksproglige færdigheder. Desuden gør elevernes flersprogethed, at særligt oplæringsvejlederne må balancere de forskellige og ofte modstridende behov hos ældre borgere, elever, kollegaer og

arbejdspladsen som helhed, hvilket ovenstående refleksioner om potentielt modstridende behov også hentyder til. Omsorgssituationerne rummer således intentioner og magtrelationer, som overskrider de konkrete situationer og deres praksis.

Mens de ældre borgeres omgangspunkter dem mest sårbare og officielt modtagere af omsorg, synes det af stadig større betydning også at drage omsorg for elever og kollegaer. Mange arbejdspladser i ældreplejen har rekrutteringsudfordringer og kæmper desuden med højt sygefravær og personaleflugt på grund af stress, omsorgstræthed og udbrændthed (Sparre et al. 2023). Mere end nogensinde og på grund af den ekstra opgave med at oplære flersprogede elever, er der derfor behov for, at ledere og oplæringsvejledere "yder koordineret omsorg for mange forskellige aktører" (Navne og Svendsen 2018). Matching af flersprogede elever med bestemte ældre borgere er en del af denne 'careography' (ibid.).

Denne specifikke form for 'careography' faciliterer nogle omsorgsrelationer, mens den forhindrer andre, og den bidrager til en styrkelse af bestemte ældre borgere som aktører i relationen. Imidlertid producerer oplæringsvejledernes matching også særlige forventninger til både disse ældre borgere og de flersprogede elever. "Venlige" ældre borgere forventes at være tålmodige og i et vist omfang at tilsidesætte behov for at bidrage til flersprogede elevers sproglige læring. Dette afspejles blandt andet i det indledende eksempel med Maries konstatering af, at "vi bliver jo nødt til at rette hende". "Vi'et" kan siges at afspejle et indirekte samarbejde mellem ældre borgere som Marie, kollegaer, oplæringsvejledere og velfærdsstatens institutioner. Flersprogede elever forventes derimod at indtage rollen som elev ikke kun over for kollegaer, men også over for de ældre borgere, hvilket kan gøre det svært for dem at sige fra i situationer, hvor ældre borgere udviser patroniserende adfærd. Oplæringsvejledernes matching kan således siges at generere bestemte gensidige afhængigheder og uligheder, som potentielt også afspejler uligheder mellem minoritets- og majoritetspopulationer mere generelt.

Disse afhængigheder og uligheder afspejler og er formet af den specifikke politisk-økonomiske kontekst. Omsorgsarbejde er i Danmark reguleret, mestendels uddannet og i regi af offentlige institutioner. Det gør, at omsorgsarbejde ikke på samme måde er 'usynligt' og underlagt private virksomheders behov for at generere profit, som det er tilfældet i fx USA, bl.a. afspejlet i Buchs (2018) studie af mindre bemidlede farvede kvinder, som drager omsorg for ældre amerikanere gennem private hjemmeplejefirmaer. Forskellen er således den historiske, politiske og økonomiske ramme, som den danske velfærdsstat og de moralske forestillinger om svækkede ældre borgers ret til omsorg og behandling tilføjer praksisserne. Den gensidige afhængighed mellem omsorgsarbejdere med migrantbaggrund og

plejekrævende ældre mennesker bygger på en social kontrakt i velfærdsstaten og ikke en historisk arv om "racemæssig arbejdsdeling af omsorgsarbejde", hvor hvide middelklassekvinder udnytter farvede kvinder (2018: 14). At omsorgspersonale med migrantbaggrund og ældre borgere på plejehjem og i hjemmeplejen har brug for hinanden er således ikke på samme måde som i USA usynligt – tværtimod. Den delvise forskydning af omsorgshensynet fra den ældre borger til både omsorgsarbejderen og ældreplejen som helhed, som anes i eksemplerne og ses mere tydeligt i oplæringsvejledernes matching, vidner om omsorgspraksisser, der udover gensidige afhængigheder og uligheder også producerer nye solidariteter. Det moralske og politiske projekt er så vidt muligt at videreføre den offentlige ældrepleje, som vi kender den, hvor staten har ansvar for både uddannelse af faglært omsorgspersonale og levering af ældrepleje til den brede befolkning.

Konklusion

En stadig større andel af elever og medarbejdere i ældreplejen er flersprogede. Mangel på arbejdskraft har ført kommuner til aktivt at rekruttere til social- og sundhedsuddannelserne og faglært arbejde i ældreplejen blandt herboende migranter. Vi har i denne artikel undersøgt betydningen af flersprogethed i omsorgsarbejde, idet det udgør et centralt aspekt af udviklingen mod en stadig mere mangfoldig ældrepleje. Med udgangspunkt i observationer af omsorgssituationer på plejehjem og i hjemmeplejen i tre danske kommuner har vi udforsket de specifikke relationelle rum, der formes direkte og i praksis af særligt kommunikative udfordringer og misforståelser i mødet mellem plejekrævende ældre borgere og flersprogede social- og sundhedselever født og opvokset uden for Danmark og indirekte af elevernes vejlederes praksis og strategier.

Artiklen viser, hvordan der i interaktionerne udspiller sig en koreografi mellem tre overlappende og til dels kontrasterende omsorgshensyn: omsorgen for de ældre borgere, omsorgen for omsorgsarbejderne og omsorgen for "god" ældrepleje. Den sproglige kommunikation i konkrete omsorgssituationer tydeliggør denne koreografi, idet kommunikative udfordringer og misforståelser grundet elevens begrænsede dansksproglige færdigheder bidrager til en forskydning af krav og hensyn mellem de involverede aktører. Der er behov for, at eleverne og de ældre borgere skifter mellem forskellige roller, således at de ældre borgere så vidt muligt kan tage del i at oplære eleverne i det danske sprog. Desuden er der behov for, at oplæringsvejledere kontinuerligt faciliterer "gode" relationer mellem flersprogede elever og ældre borgere, dvs. relationer, som muliggør rettere end besværliggør

elevernes oplæring som fremtidens social- og sundhedsmedarbejdere. De involverede parter forholder sig i mere eller mindre grad til forskydningerne i omsorgshensyn, men særligt oplæringsvejlederne må balancere de forskellige og ofte modstridende behov hos ældre borgere, elever, kollegaer og arbejdspladsen som helhed, hvilket bl.a. kommer til udtryk i deres arbejde med at matche flersprogede elever med bestemte ældre borgere. Omsorgssituationerne afspejler således en koordineret omsorgsdragning præget af intentioner og magtrelationer, som går ud over de konkrete situationer.

Med andre ord anes velfærdsstatens og majoritetssamfundets interesser og logikker i de konkrete og intime omsorgsrelationer (Thelen 2015; Dahl og Hansen 2021). Selvom det er individer, vi observerer i situationerne, kan vi ikke overse det "vi", som er med til at definere dem. Både i form af de direkte og indirekte samarbejder mellem ældre borgere, oplæringsvejledere og flersprogede elever og i form af et bredere velfærdssamfund, som i høj grad afhænger af netop disse samarbejder om oplæringen af flere omsorgsarbejdere. For at forstå konsekvenserne af forandringerne i ældreplejen, herunder betydningen af flersprogetheden, er det derfor vigtigt at udforske omsorgsarbejdet som praksis både i konkrete relationer og som indlejret i større politiske og økonomiske rammer, hvor de involverede parter trækker på og bidrager til at producere forskellige moralske forestillinger om solidaritet og afhængighed i omsorg.

Litteratur

- Mandrup, L., Skov, A. L. & Ruwald, M (2023). SOSU'er forsvinder fra sundhedsområdet: Her er en succesfuld løsning, der kan skaffe flere. DR Nyheder. <https://www.dr.dk/nyheder/indland/sosuer-forsvinder-fra-sundhedsomraadet-her-er-en-succesfuld-loesning-der-kan-skaffe> (tilgået 09-10-2023).
- Bahna, M. (2020). The economic rationales behind crossborder care among care workers from Slavakia. I: Katona, N. & A. Meleg (eds.). *Towards a scarcity of care? Tensions and contradiction of transnational elderly care systems in central and eastern Europe* (pp. 92-113). Budapest: Friedrich Ebert Stiftung. <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/16945.pdf>
- Bahna, M. & Sekuvá, M. (2019). *Crossborder care: Lessons from central Europe*. Cham: Palgrave Macmillan. <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-319-97028-8>
- Bergman, P. (2023). Hjemmepleje får flere kendte ansigter: Det andet er noget værre møg. TV2 Fyn. <https://www.tv2fyn.dk/odense/hjemmepleje-faar-flere-kendte-ansigter-det-andet-er-noget-vaerre-moeg> (tilgået 12-01-2023).
- Brygger, R., Clemmensen, N. H., Nielsen, R. S. H. & Owens, J. (2022). Etniske minoriteter på SOSU-skolerne. Danmarks Videnscenter for Integration. <https://videnscenterforintegration.dk/index.php/2022/02/22/etniske-minoriteter-paa-sosu-skolerne/>

- Brøndum, R. (2022). Desperate kommuner søger mod udlandet i jagten på flere hænder til ældreplejen. *Altinget.dk* <https://www.altinget.dk/arbejdsmarked/artikel/desperate-kommuner-soeger-mod-udlandet-i-jagten-paa-flere-haender-til-aeldreplejen> (tilgået 09-01-2023).
- Bubandt, N. & Willerslev, R. (2015). The dark side of empathy: Mimesis, deception, and the magic of alterity. *Comparative Studies in Society and History* 57(1): 5-34. Doi: <https://doi.org/10.1017/S0010417514000589>
- Buch, E. D. (2018). *Inequalities of Aging: Paradoxes of independence in American home care*. New York: New York University Press. <https://nyupress.org/9781479807178/inequalities-of-aging/>
- Coe, C. (2019). *The new American servitude: political belonging among African immigrant home care workers*. New York: New York University Press. <https://nyupress.org/9781479808830/the-new-american-servitude/>
- Dahl, H. M. & Hansen, L. L. (2021). Introduction: A care crisis in the Nordic welfare states? I Hansen, L. L., H. M. Dahl & L. Horn (eds.). *A Care Crisis in the Nordic Welfare States? Care Work, Gender Equality and Welfare State Sustainability* (pp. 1-19). Bristol University Press, Policy Press. Doi: <https://doi.org/10.46692/9781447361374>
- Dahle, R. & Seeberg, M. L. (2013). "Does she speak Norwegian?" Ethnic dimension of hierarchy in Norwegian health care workplaces. *Nordic Journal of Migration Research* 3(2), 82-90. Doi: <https://doi.org/10.2478/v10202-012-0018-4>
- Dodson, L. & Zinbarg, R. M. (2007). "It's like a family": Caring labor, exploitation, and race in nursing homes. *Gender and Society* 21(6), 905-928. doi: 0.1177/0891243207309899
- Fedyuk, O. (2020). Migrants' embodied geographies: spaces and boundaries of care work. Case study of Ukrainian care workers in Italy. I: Katona, N. & A. Melegh (eds.). *Towards a scarcity of care? Tensions and contradiction of transnational elderly care systems in central and Eastern Europe* (pp. 143-165). Budapest: Friedrich Ebert Stiftung. <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/16945.pdf>
- Finansministeriet, Sundheds- og Ældreministeriet, Børne- og Undervisningsministeriet, Uddannelses- og Forskningsministeriet, Beskæftigelsesministeriet, KL, Danske Regioner (2020). *Veje til flere hænder: Task force om social- og sundhedsmedarbejdere*. København: Rosendahls. <https://fm.dk/udgivelser/2020/juni/veje-til-flere-haender-task-force-om-social-og-sundhedsmedarbejdere/>
- Haislund, J. & Dalhoff, M. (2020). Flere plejensatte er blevet skjult overvåget efter Else-sagen. *Jyllands-Posten*. <https://jyllands-posten.dk/jpaarhus/ECE12501861/flere-plejensatte-er-blevet-skjult-overvaaget-efter-elsesagen/> (tilgået 09-01-2023).
- Hollan, D. & Throop, J. (2008). Whatever happened to empathy? Introduction. *Ethos* 36(4), 385-401. Doi: <https://doi.org/10.1111/j.1548-1352.2008.00023.x>
- Hollan, D. & Throop, J. (2011). The anthropology of empathy: Introduction. I: Hollan, D. & Throop, J. (eds.). *The anthropology of empathy: experiencing the lives of others in Pacific societies* (pp. 1-21). New York: Berghahn Books. Doi: <https://doi.org/10.3167/9780857451026>
- Isaksen, L. W. (2011). Introduction: Global care work in Nordic countries. I: Isaksen, Lise Widding (ed.) *Global care work: Gender and migration in Nordic societies* (pp. 9-19). Nordic Academic Press. <https://nordicacademicpress.se/product/global-care-work/>
- Jönsson, Håkan og Anders Gierth (2013). Migrant care workers in Swedish elderly and disability care: Are they disadvantaged? *Journal of Ethnic and Migration Studies* 39(5): 809-825. Doi: <https://doi.org/10.1080/1369183X.2013.756686>

- Kamp, A. & Hvid, H. (2012). *Elderly care in transition - Management, meaning and identity at work: A Scandinavian perspective*. Copenhagen: Copenhagen Business School Press. https://libsearch.cbs.dk/permalink/45KBDK_CBS/1i6rvdp/alma990004812020305765
- Kommunernes Landsforening (2022). Stigende mangel på arbejdskraft frem mod 2030 – behov for prioritering. <https://www.kl.dk/media/29935/stigende-mangel-pa-arbejdskraft-frem-mod-2030-behov-for-prioritering.pdf> (tilgået 12-01-2023).
- Kurki, T., Brunila, K. & Lahelma, E. (2019). Constituting immigrant care workers through gendering and racialising practices in education. *Nordic Journal of Migration Research* 9(3), 329-345. Doi: <https://doi.org/10.2478/njmr-2019-0009>
- Law, J. (2010). Care and killing: Tensions in veterinary practice. I: Mol, A., I. Moser & J. Pols (eds.). *Care in practice: On tinkering in clinics, homes and farms*. Bielefeld, Neth.: Transcript
- Madsen, K. D. (2016). Må jeg bo hos dig, når jeg bliver gammel? *Information*. <https://www.information.dk/debat/2016/02/maa-bo-naar-gammel> (tilgået 09-01-2023).
- Milligan, C. & Wiles J. (2010). Landscapes of care. *Progress in Human Geography* 34(1), 736-754.
- Mol, A., Moser, I & Pols, J. (2010) (eds.). *Care in practice: On tinkering in clinics, homes and farms*. Bielefeld, Neth.: Transcript.
- Mol, A. (2008). The Logic of Care. Health and the problem of patient choice. Routledge.
- Møhl, A. C. (2023). Eksklusivt interview: De skal redde Lollands ældrepleje. *Folketidende*. <https://folketidende.dk/artikel/eksklusivt-interview-de-skal-redde-lollands-%C3%A6ldrepleje> (tilgået 09-01-2023).
- Mørkeberg, S. (2012). Sosu'er: Ældres hjem er en banegård. FOA. <https://www.foa.dk/global/news/forbundsnyheder/forbundsnyheder/2012/september/sosuer-aeldres-hjem-er-en-banegaard> (tilgået 12-01-2023).
- Navne, L. E. & Svendsen, M. N. (2018). Careography: Staff experiences of navigating decisions in neonatology in Denmark. *Medical Anthropology: Cross-Cultural Studies in Health and Illness* 37(3), 253-266.
- Näre, L. (2013). Ideal workers and suspects: Employers' politics of recognition and the migrant division of care labour in Finland. *Nordic Journal of Migration Research* 3(2):72-81. Doi: <https://doi.org/10.2478/v10202-012-0017-5>
- Oxlund, B., Grøn, L. & Bregnbæk, S. (2019). Introduktion: Sund aldring og sociale relationer. *Tidsskrift for Sundhed og Samfund* 30, 5-18. Doi: <https://doi.org/10.7146/tfss.v15i30.114576>
- Ritzau (2020). Minister indkalder til møde efter frygtelig video fra plejehjem. *Berlingske*. <https://www.berlingske.dk/politik/minister-indkalder-til-moede-efter-frygtelig-video-fra-plejehjem> (tilgået 09-01-2023).
- Rohde-Abuba, C. (2020). The positive othering of young Muslim male 'refugees' as ideal care workers in the German media discourse. I: Sahraoui, Nina (eds.), *Borders across healthcare: moral economies and migration in Europe* (pp. 84-101). Berghahn Books.
- Rostgaard, T. (2015). More diversity, better quality of care: Constructions of professional identity and work culture among migrant care workers in Denmark. I: Karl, U. & S. Torres (eds.). *Ageing in contexts of migration* (pp. 172-186). London: Routledge. <https://www.routledge.com/Ageing-in-Contexts-of-Migration/Karl-Torres/p/book/9780367869168>
- Rostgaard, T., Chiatti, C. & Lamura, G. (2011). Tensions related to care migration: The south-north divide of long-term care. I: Pfau-Effinger, B. & T. Rostgaard (eds.). *Care Between Work and Welfare in European Societies* (pp. 129-154). London: Palgrave Macmillan. <https://link.springer.com/book/10.1057/9780230307612>

- Sparre, S. L. & Nielsen, S. H. (2023). I praktik for en bedre fremtid? SOSU-uddannelse og usikkerhed blandt flygtninge og migranter i Danmark. I: M. Rytter, S. J. Mortensen, S. Bregnbæk, & Z. Whyte (eds.) *Paradigmeskiftets Konsekvenser: Flygtninge, Stat og Civilsamfund*, Aarhus Universitetsforlag.
- Sparre, S. L., Winkler, A., Andersen, L. S. & Jensen, M. F. (2023). Når arbejdet udmatter: en litteraturbaseret og kvalitativ undersøgelse af omsorgstræthed som fænomen i ældreplejen. *VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd*.
- Thelen, T. (2015). Care as social organization: Creating, maintaining and dissolving significant relations. *Anthropological Theory* 15(4): 497-515. Doi: <https://doi.org/10.1177/1463499615600893>
- Theobald, H. (2015). Migrant carers in elder care provision: interaction of policy fields. I: Phau-Effinger, B. & T. Rostgaard (eds) *Care between work and welfare in European Societies* (pp. 155-176). London: Palgrave Macmillan. <https://link.springer.com/book/10.1057/9780230307612>
- Torres, S. & Lindblom, J. (2020). Migrant care workers in elderly care: what a study of media representations suggests about Sweden as a caring democracy. *International Journal of Ageing and Later Life* 14(2), 61–87. doi: <https://doi.org/10.3384/ijal.1652-8670.3103>